

A tanfolyam befejezéseként a hallgatók záródolgozatot írtak, melynek eredményétől függően igazolást kaptak arról, hogy a természettudományos nevelés terén szakértői feladatok ellátására alkalmasak. A tanfolyamot a résztvevő tanítók mindegyike eredményesen elvégezte, melyről dolgozataik színvonala tesz tanúbizonyságot.

Munkánkat, lehetőségeinket nem tekintjük befejezettnek. Ezt bizonyítja, hogy az 1994/95. évi intenzív tanítói továbbképzés keretein belül két programot is meghirdettünk.

„A környezetüket ismerő, szerető és védő kisiskolások nevelése természetismeret órákon” című tanfolyam olyan képzést kíván nyújtani, melynek során a résztvevőknek alkalma nyílik:

– azoknak a lehetőségeknek a feltárására és megismerésére, melyek a természettudományos szaktantárgyak tanulását előkészítő és alapozó természettudományos nevelés keretein belül adódnak a környezeti nevelésre;

– a közoktatás igényeinek megfelelően a környezeti adottságokat figyelembevevő, úgynevezett helyi (alternatív) természetismereti tantárgyi programok összeállítására;

– a szakmai ismeretek és a tananyag feldolgozása módszereinek elméleti és gyakorlati feldolgozására.

A „Növénytani, állattani, természetföldrajzi és ökológiai ismeretek alkotó alkalmazása az általános iskola kezdő szakaszában” című továbbképzés keretein belül áttekintést kapnak a környezet- és természetvédelmi neveléshez szükséges ismeretekről tevékenységorientált formában. A foglalkozásokat tanulmányi kirándulások és terepgyakorlatok egészítik ki, ahol morfológiai, rendszertani, természetföldrajzi és ökológiai ismeretek alkalmazásának gyakorlására kerül sor.

JEGYZET

Victor András: A környezeti nevelés szaktárgyi megalapozása hazánkban, egy nemzetközi vizsgálat tükrében. (Környezeti nevelés és biológiatanítás hazánkban (1970-1990)) IUCN Magyar Nemzeti Nevelési Bizottság 1991. 5-12. p.

Földünkért. Az élet fenntartásának stratégiája: Az IUCN, az UNEP és WWF közös kiadása alapján. KTM 1991.

Környezeti nevelés követelményrendszere. Összeállította a Természet- és Környezetvédő Tanárok Egyesülete, Elnöksége, Közgyűlése és a KTM 1992.

VÉGHELYI JÓZSEFNÉ

Egy új tantárgy kisiskolásoknak – a környezetkultúra

1993-ban új alternatív tantárgyat engedélyezett a Művelődési és Közoktatási Minisztérium (eng.sz.: 47079/1993.X.) „Környezetkultúra” néven az általános iskola 1-4. osztálya számára. A tantárgy gondolatának csírája még 1980-ban fogalmazódott meg egy pályázat kapcsán, amelyet Az építészeti kultúra terjesztése témában írt ki többek között a Magyar Építőművészek Szövetsége és az Országos Pedagógiai Intézet.

A tantárgy középpontjában az épített környezet, az ember által átalakított természet megismertetése áll. Ebbe a környezetbe tágabb értelemben minden beletartozik, amit az ember hozott létre: az épületeken, építményeken kívül a tárgyak és a „műtárgyak” is, a települések részei és egésze, sőt a még nagyobb léptékű regionális összefüggések is.

A természeti környezet védelme mellett ugyanolyan fontos művi környezetünk védelme, titkainak feltárása, a vele való helyes együttélés módozatainak elsajátítása, hiszen a minket körülvevő tér és tárgyak világa döntő módon visszahat ránk, egyénekre és közösségekre. Az ezzel való foglalkozást már 7 éves kor körül célszerű elkezdni.

A környezetünkkel való ismerkedés döntő módon manuális és vizuális megközelítéssel történik, indokolt tehát a „technika” és a „rajz” tárgyakba integrálása. A környezetkultúrával komplex módon célszerű foglalkozni – ez is indokolja a rajzi, technikai és környezeti tudnivalók egy egységben történő feldolgozását. A környezetkultúra tantárgy tehát *a rajz és a technika tárgyak helyett kínál komplex alternatívát.* Megtartja mindkét tárgy követelményrendszerét, de új szempontok szerint rendezzi az anyagot, mégpedig úgy, hogy a bővebb ismeretanyag semmiképpen se rójon többletterhet a tanulókra, sőt, ha lehet, könnyítsen rajtuk. Ez utóbbit olyan módszerekkel kívánja elérni, mint például a játékoság, a tanulók alkotói szabadságának tiszteletben tartása, oldott légkör stb.

A komplex megközelítést „alátámasztja” – különösen ebben az életkorban – a valóság egységes tapasztalása, átélése. Tantárgyunk gyakorlati, alkotó munkán keresztül próbál a személyes tapasztalás által alaposan rögzülő ismereteket kialakítani. Fontos, hogy a technika ne szakadjon el egy-egy téma, illetve feladat tartalmi-művészeti vonatkozásaitól. Valamely technika vagy elvont ismeret kiemelt, öncélú megtanításával legfeljebb csak ideig-óráig tartó látszat-teljesítményeket lehet elérni. Ha egy tevékenységnek a gyerekek tudják vagy érzik a célját és értelmét, maga a tevékenység motiválja őket, s a közben elsajátított technikai tudásuk is alaposabb lesz.

Az éves tanmenet egyes foglalkozásait komplex témakörök mentén építettük fel. Alapelvünk, hogy a témák kiválasztásában, a módszerek alkalmazásában, a technikai megoldásokban *az életkori sajátosságokhoz kell alkalmazkodni*, s az egyéni eltérésekre is tekintettel kell lenni. Tananyagunk feldolgozásakor a helyi adottságok is döntően befolyásolhatják a részletes tanmenet kialakítását: az egységes alapelvek nem szabnak gátat a helyi sajátosságok messzemenő érvényesítésének, a tájegység és az iskola, a tanár és a gyerekek személyiségének szempontjából egyaránt. A tantárgyunkat választó pedagógusoknak a tanterv és tananyag alapos megértése és elsajátítása után pedagógiai szabadságuk tudatában kreatív képességeiket kell kamatoztatniuk részletes munkamenetük megtervezésekor.

E tárgy tanítása során valamennyi pedagógiai módszer felhasználható. Az „akkor és ott” alkalmas módszert a tanítónak kell megválasztania a következő alapelvek szerint. A tanító szerepe *segítő* szerep, a gyerekek *önálló* ténykedését kell maximális módon segítenie. A foglalkozásokon olyan légkört kell teremteni, hogy a gyerekeket saját elvárásaik motiválják tevékenységükben, ne pedig rájuk erőltetett külső elvárásoknak kelljen megfelelniük. A kellően inspiráló légkör felkelti a gyerekek alkotókedvét, s belső indíttatásuk magas követelményekre sarkallja őket.

A leggyakrabban használatos módszerek a megfigyelés, kísérletezés, gyakorlati munka. Ebben az életkorban a térbeli (háromdimenziós) alakításoknak kell elsőbbséget élvezniük (pl. agyagozás, építés, tárgykészítés), a lépték minél nagyobb legyen (gyerek-nagyságú kunyhó, saját testre szabott jelmezek, festéshez nagy papír), s eleinte a puhább, lágyabb, viszonylag könnyen és szabadon alakítható anyagokkal célszerű többet dolgozni (agyag, természetes anyagok, festéshez tempera, rajzoláshoz kréta).

Az életkornak megfelelően a tantárgyhoz kapcsolódó tevékenységek közül különösen fontosnak tartjuk a mesélést, a játékot, a dramatizálást, a kirándulást és műhelylátogatást – ezek mind olyan élményt jelentenek a gyerekek számára, amelyek felkeltik alkotókedvüket, inspirálják őket nagyobb igényű, minőségi munkákra is. Az alkotáshoz elegendő időt kell nyújtani. Ebben az életkorban különösen káros a tevékenység félbeszakítása. Mivel tantárgyunk a rajz és a technika tárgyak órakeretét veszi át, úgy tűnik, elegendő az adott időkeret, de fontos, hogy *összevont órák legyenek*, egymás után minimum két óra! Legjobb, ha azt is meg tudjuk oldani, hogy a tanóra után is befejezhessék a munkát a gyerekek.

A környezetkultúra tanításához (akárcsak a technikáéhoz) a tanár-tanítvány személyes, közvetlen kapcsolatára van szükség. Az egyes technikák pontos és tökéletes átadása csak személyes, jól látható, esetleg többszöri bemutatás révén valósítható meg.

Ehhez 15 főnél nagyobb létszám esetén két pedagógusra van szükség (végzettségükre nézve csak annyi a megkötés, hogy olyan *tanító* vagy *szaktanár* tanítsa, aki szívesen vállalja).

A tanterv és a tananyag tanári kézikönyvben – címe: *Környezetkultúra: Egy alternatív tantárgy programja* – jelenik meg 1994 első félévében a *Tölgyfa Kiadó* gondozásában (Budapest, Zugligeti út 9-25.). Szerzői: *Tatai Erzsébet* és *Tatai Mária*.

A tantárgy mai formájában többéves munka gyümölcse, kialakításában építészek és pedagógusok működtek közre. Eredményességét eddigi kipróbálásának sikerei bizonyítják. A legtöbbet a Kerekegyházi Általános Iskolának köszönhetjük, ahol elsőként indult el a kísérlet *Kelemen Benedekné* rajztanár és *Turcsánné Blázsik Veronika* tanító vezetésével. Megemlíteném még a kecskeméti Vásárhelyi Pál Általános Iskolát, a Budapest IV. ker. Erzsébet út 69. sz. alatti Általános Iskolát, s a Törökszentmiklósi Általános Iskolában *Körmöndiné Giricz Irma* tevékenységét. A tantárgy eredményes tanítását segíti elő a *Magyar Iparművészeti Főiskola Tanárképző Intézetének* továbbképző tanfolyama is. Terveink szerint a tantárgyat felső tagozaton is tanítjuk. Kísérleti programjának kipróbálása jelenleg is tart Kerekegyházán (erről ismertetés jelent meg a *Kárpáti Andrea* szerkesztette *A Leonardo program* című kötetben, Akadémiai Kiadó, 1992;) A kísérletet jelenleg *Az építés fejlődéséért Alapítvány* támogatja.

Az alábbiakban ízelítőül néhány részletet mutatunk be a 3. osztály anyagából:

Példa a textil-témakör foglalkozásaira:

- 1.) Képkalkotás gyapjúszőszből
- 2.) Fonalmunkák, fonás
- 3.) Fonalbáb készítése
- 4.) Kendőbáb készítése
- 5.) A rátét-képkalkotás, foltozás
- 6.) Jelmez és kellékkészítés karácsonyi játékhoz.

Példa a *Képkalkotás gyapjúszőszből* című foglalkozás menetére:

- 1.) Ismétlés: a textilfélék eredete, felhasználása
- 2.) Különböző anyagok megismerése tapintással. Az évszaknak, időjárásnak megfelelő anyagok, ruhák kiválasztása. Különböző textílkészítési eljárások megismerése szemléltetéssel, beszélgetéssel: pl. a gyapjú útja a birkától a pulóverig; nemezelés; fonalkészítés.

3.) Filc alapra színes gyapjúszőszből kép alkotása (lehet irodalmi vagy zenei élmény alapján is). Az egészen kicsi színes szöszcsomókat kézfejjel a filcre simítva, egymásba mosódó színes foltokból hozhatunk létre gyapjúképet. Ez a képkalkotási módszer ebben a korban még az ecsettel történő festésnél is jobban lehetővé teszi a színek tulajdonságainak megismerését.

Aki az eddigiek alapján kedvet kapott a környezetkultúra alternatív tantárgyhoz, annak azt javasoljuk, akár vidéken, akár városban él, hogy próbálja ki nyugodtan, mi azt tapasztaljuk, hogy megéri a fáradozást!

TATAI MÁRIA

LAPLÁTOGATÓ

Mentsük meg a Csodaországot!

Januártól hiába keresik olvasóink az újságárusoknál lapunkat – megszüntették. Csak úgy, egyik hónapról a másikra. Még annyi lehetőséget sem hagyva, hogy legalább tájékoztassuk olvasóinkat a döntésről, kérve őket, hogy ne feledjenek bennünket, mert mi nem adjuk fel! Nem hisszük, hogy a népszerű *Csodaország* című foglalkoztatókönyv – amely